राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत
शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट क्रमः	क्रेडिट संख्या	होरा
आचार्यः-2(अलंकारवर्गः)	चतुर्थम्	**DSCC-28**	**भोजसम्मता बाह्यालङ्काराः**		4	64+16
			1. शब्दालङ्कारनिर्णयः • सरस्वतीकण्ठाभरणस्य परिचयः • सरस्वतीकण्ठाभरणस्य वैशिष्ट्यम् • भोजदेवस्यशास्त्रवैदग्ध्यम् • शब्दालङ्कारसिद्धान्तः	1		16+04
			2. सामान्यलक्षणम् • शब्दालङ्कारप्रकाराः • बाह्यालङ्काराः • आभ्यन्तरालङ्काराः • जातिलक्षणम् • देशौचितीलक्षणम्	1		16+04
			3. वृत्तरीतिवृत्तिछायामुद्रादिः • वृत्तप्रकाराः • रीतिप्रकाराः • वृत्तयस्तासां प्रकाराः • छायाप्रकाराः • मुद्राप्रकाराः • उक्तिप्रकाराः • युक्तिप्रकाराः • भणितिप्रकाराः • गुम्फनप्रकाराः • शय्याप्रकाराः	1		16+04
			4. यमकादिपरिचयः • यमकलक्षणम् • श्लेषलक्षणम् • अनुप्रासलक्षणम् • वृत्तेर्द्वादशभेदाः • चित्रस्य षोढात्वम् • गूढलक्षणभेदाः • प्रश्नोत्तरलक्षणम् • काव्यादिव्युत्पत्तिकारणम् • श्रव्यकाव्यलक्षणम्	1		16+04

			• दृश्यकाव्यलक्षणम् • चित्राभिनयवल्लक्षणम् **उद्देश्यम्-** भोजदृशा काव्यस्य शब्दगतानां बाह्यालङ्काराणां परिज्ञापनम्। **परिणाम:-** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः- 1.शब्दालङ्कारसाहित्यपरिज्ञानम्, 2.शब्दालङ्कारसिद्धान्तपरिज्ञानम्, 3.यमकादिपरिचयपरिज्ञानम्, 4.काव्यादिव्युत्पत्तिकारणपरिज्ञानम्, 5.चित्राभिनयवल्लक्षणपरिज्ञानं च प्राप्स्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः-** भोजदेवस्य सरस्वतीकण्ठाभरणम् शब्दालङ्कारनिर्णयो नाम द्वितीयः परिच्छेदः। **सहायकग्रन्थः-** 1.भारतीय काव्यशास्त्र के प्रतिनिधि सिद्धान्त, डा-राजवंश सहाय हीरा, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी 1967 2. संस्कृतवाङ्मय का बृहद् इतिहास (काव्यशास्त्रखण्ड), बलदेव उपाध्याय, उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थान, लखनऊ 3. भारतीय साहित्यशास्त्र कोश, डा.राजवंश सहाय हीरा, बिहार हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, पटना 1988. **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः-**1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्-** अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।				

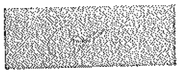
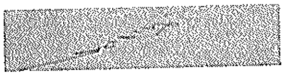

राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिटक्रमः	क्रेडिटसंख्या	होरा
आचार्य-2 (काव्यवर्गः)	चतुर्थम्	DSCC-28	**थाइलेण्ड्देशे श्रीरामचरित्रम्**		4	64+16
			1. आधुनिकमहाकाव्यपरम्परा श्रीरामकीर्तिमहाकाव्यं च • आधुनिकमहाकाव्यपरम्परा • रामकीर्तिमहाकाव्यस्य तत्कर्तुः च परिचयः • बैंकाकवर्णनम् • अनोमतन्नुपाख्यानम्	1		16+04
			2. **सीता-रामजन्मवृत्तान्तः** • रामजन्मोपाख्यानम् • नन्दकोपाख्यानम् (रावणपूर्वजन्मवृत्तान्तः) • सीताजन्मोपाख्यानम् • सीताविवाहोपाख्यानम्	1		16+04
			3. **वनवासः** • रामवनवासस्य जिह्वायाश्चोपाख्यानम् • सीताहरण-जटायुवधोपाख्यानम्	1		16+04
			4. **रामेण कृतः हनुमतः दर्शनम्** • हनुमत्सम्पर्कोपाख्यानम् • दरभ्यु(थोरप्पु) उपाख्यानम् (बालिवधलङ्कावधोपाख्यानम्) **उद्देश्यम्:-** रामकीर्तिमाहाकाव्यस्य सम्यक् परिचयप्रदानम् **परिणामः-** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनादनन्तरं छात्राः- 1.आधुनिकमहाकाव्यपरम्परां ज्ञास्यन्ति। 2. सत्यव्रतशास्त्रिणः काव्यरचनाकौशलं ज्ञास्यन्ति। 3.सीता-राम-हनूमदादीनां कविना कृतं चित्रणं ज्ञातुं शक्ष्यन्त। 4.प्रकृतकाव्ये निरूपितं सीतारामचरितम् अवगमिष्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः-** श्रीरामकीर्तिमहाकाव्यम्, (प्रथसर्गात् अष्टमसर्गपर्यन्तम्)प्रो. डा.सत्यव्रतशास्त्री, शिवालिक प्रकाशन, 4648/21, अन्सारि रोड, दर्या गंज, न्यू दिल्ली **सहायकग्रन्थः-** 1.संस्कृत साहित्य का इतिहास, उमाशंकर ऋषि,	1		16+04

			चौखम्भा विश्वभारती अकादमी, वाराणसी-2010 2. संकृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय, शारदा निकेतन वाराणसी, 20014. 3.आधुनिक संस्कृत काव्य-परम्परा, केशव राव मुसलगांवकर, चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी- 2004 **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः**-1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्**- अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।			

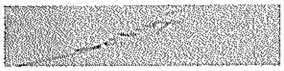

राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत
शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट क्रमः	क्रेडिट संख्या	होरा
आचार्यः-2 (नाट्यवर्गः)	चतुर्थम्	**DSCC-28**	**भासस्य भवभूतेश्च नाट्यरचनाकौशलम्**		4	64+16
			1. **रूपकसाहित्यपरम्परा** • संस्कृतरूपकाणाम् उत्पत्तिः विकासश्च • प्राचीनरङ्गमञ्चः • उत्तररामचरितस्य परिचयः • उत्तररामचरितस्य वैशिष्ट्यम् • भवभूतेः नाट्यवैदग्ध्यम् • नाट्ये करुणरसस्य स्थानम्	1		16+04
			2. **चित्रदर्शनादिविषयः** • चित्रदर्शनम् • पञ्चवटीप्रवेशः • छायायाः इतिवृत्तम् • कौसल्याजनकयोगः • कुमारविक्रमकथा • कुमारप्रत्यभिज्ञानम् • सम्मेलनम् • करुणस्य हृदयसंवेदनम्	1		16+04
			3. **भासरूपकसम्प्रदायः** • स्वप्नवासवदत्तस्य परिचयः • स्वप्नवासवदत्तस्य वैशिष्ट्यम् • भासस्य नाटकरचनापाटवम् • प्रथमाङ्कस्येतिवृत्तम् • द्वितीयाङ्कस्येतिवृत्तम् • तृतीयाङ्कस्येतिवृत्तम्	1		16+04
			4. **उदयनविवाहादिप्रकरणम्** • चतुर्थाङ्कस्येतिवृत्तम् • पञ्चमाङ्कस्येतिवृत्तम् • षष्ठाङ्कस्येतिवृत्तम् • नाट्ये शृङ्गारस्य स्थानम् • उत्तररामचरित-स्वप्नवासवदत्तयोः माहात्म्यम्	1		16+04
			उद्देश्यम्- भासस्य भवभूतेश्च नाट्यरचनाकौशलस्य			

			अवबोधनम्। **परिणामः-** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः- 1.भवभूतेः नाट्यवैदग्ध्यपरिज्ञानम्, 2.नाट्ये करुणरसस्य स्थानम्परिज्ञानम्, 3.करुणस्य हृदयसंवेदनमपरिज्ञानम्, 4.भासरूपकसम्प्रदायपरिज्ञानम्, 5.नाट्ये शृङ्गारस्य स्थानपरिज्ञानं च प्राप्स्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः-**भवभूतेः उत्तररामचरितम्, भासस्य स्वप्नवासवदत्ता च । **सहायकग्रन्थाः-** 1. नाट्यशास्त्र का इतिहास, डा.पारसनाथ द्विवेदी,चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी-2004 2.संस्कृत नाट्य-मीमांसा, केशव राव मुसलगांवकर, परिमल प्रकाशन, दिल्ली-2003 3.संस्कतनाट्यकोश, डा.रामसागर त्रिपाठी, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, दिल्ली-1994 **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः-**1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्-** अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।			

<u>राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा</u>

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट क्रमः	क्रेडिट संख्या	होरा
आचार्य-2(अलंकार वर्गः)	तृतीयम्	**DSCC-29**	**काव्यालंकारकारिकायां पाश्चात्त्यकाव्यशास्त्रे च प्रतिपादिताः सिद्धान्ताः**		4	64+16
			1. आधुनिकभारतीयकाव्यशास्त्रपरम्परा रेवाप्रसादद्विवेदी च • आधुनिकभारतीयकाव्यशास्त्रपरम्परा • रेवाप्रसादद्विवेदिनः परिचयः • रेवाप्रसादद्विवेदिसम्मतं काव्यम् • काव्यस्य स्वरूपम् • काव्यस्य कारणम् • काव्यस्य प्रयोजनम् • साहित्यपदार्थः • षट् प्रस्थानानि • काव्यस्यात्मालंकारः • अलंकारस्यावाच्यता • रूपकादिभेदेन काव्यभेदः • वस्तुमात्रस्य द्वैविध्यम्-बाह्यं ज्ञानरूपं च • लिपि-भाषाभेदेन काव्यभेदः • काव्यस्य संगीताद् भेदः • काव्यस्य कविरसाभ्यां भेदः	1		16+4
			2. शब्दार्थसम्बन्धाः • शब्दस्वरूपम् • अन्विताभिधानवादः • अभिहितान्वयवादः • अखण्डवाक्यार्थवादः • तत्समुच्चयवादः • स्फोटे शब्दत्वस्याभावः • परा-पश्यन्त्यादयो भेदाः • शब्दे अभिधादिशक्तीनामभावः • भाषास्वस्वरूपम् • काव्यकृष्णस्य मूर्तिर्भाषा • अर्थस्य स्वरूपम् • शब्दार्थयोर्ज्ञानात्मकः सम्बन्धः • रसस्वरूपम् • गुणस्वरूपम् • दोषस्वरूपम् • प्रमातृप्रमेययोरभेदः	1		16+4

			• श्रद्धाया माहात्म्यम्			
			3. पाश्चात्यविदुषां काव्यशास्त्रीयाः सिद्धान्ताः (क) • प्लेटो-सिद्धान्तः • अरस्तू-सिद्धान्तः • लांजाइनस-सिद्धान्तः • होरेस-सिद्धान्तः • हीगेल-सिद्धान्तः • शापेनहावर-सिद्धान्तः	1		16+4
			4. पाश्चात्यविदुषां काव्यशास्त्रीयाः सिद्धान्ताः प्रमुखा वादाश्च (ख) • **पाश्चात्यविदुषां सिद्धान्ताः** • सैमुअलडेनियल-सिद्धान्तः • अलेक्जेण्डर-पोपसिद्धान्तः • विलियमवर्ड्सवर्थ-सिद्धान्तः • टी.एस.इलियट-सिद्धान्तः • आई.ए.रिचर्ड्स-सिद्धान्तः • प्रमुखा वादाः • आदर्शवादः • स्वच्छन्दतावादः • प्रतीकवादः • बिम्बवादः	1		16+4
			उद्देश्यम्- आधुनिकभारतीयकाव्यशास्त्रपम्परायाः, रेवाप्रसादद्विवेदिनः पाश्चात्यविदुषां च काव्यसिद्धान्तस्य अवबोधनम्। **परिणामः-** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः - 1. आधुनिकभारतीयकाव्यशास्त्रस्य परम्परां पाठयितुं प्रभविष्यन्ति 2. रेवाप्रसादद्विवेदिनः काव्यसिद्धान्तं बोधयितुं समर्था भविष्यन्ति 3. पाश्चात्यं काव्यसिद्धान्तं प्रतिपादयितुं शक्ष्यन्ति 4. भारतीयया पाश्चात्यया च दृशा साहित्यस्य पर्यालोचने शक्ता भविष्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः-** 1.काव्यालंकारकारिका, रेवाप्रसादद्विवेदि 2. पाश्चात्यकाव्यशास्त्रसबद्धग्रन्थेभ्यः निर्धिरतांशाः **सहायकग्रन्थः-** 1.आधुनिक संस्कृत काव्यशास्त्र, डा.आनन्द कुमार श्रीवास्तव, इस्टर्न बुक लिंकर्स, दिल्ली- 1990 2.काव्यशास्त्र के प्रतिनिधि सिद्धान्त, डा-राजवंश सहाय हीरा, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी 1967			

			3.पाश्चात्य काव्यशास्त्र (इतिहास, सिद्धान्त और वाद), डा.भगीरथ मिश्र, विश्वविद्यालय प्रकाशन, वाराणसी-2011 4. पाश्चात्य काव्यशास्त्र के सिद्धान्त, डा.मैथिलीप्रसाद भारद्वाज, हरियाणा साहित्य अकादमी, पंचकूला- 2011 **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः-**1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघुत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्-** अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।			

राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत
शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट क्रमः	क्रेडिट संख्या	होरा
आचार्यः-2 (काव्यवर्गः)	चतुर्थम्	DSCC-29	प्राचीनगद्यसाहित्यम्		4	64+16
			1. गद्यकाव्यपरम्परा • गद्यकाव्यानाम् उत्पत्तिः • विकासश्च • प्राचीनगद्यकाव्यरचना • वासवदत्ताग्रन्थपरिचयः • वासवदत्ताग्रन्थवैशिष्ट्यम् • कविसुबन्धोः कवित्वम्	1		16+04
			2. विक्रमादित्यस्य महिमवर्णनम् • सरस्वतीवर्णनम् • विक्रमादित्यकीर्तिः • पङ्कजानां सार्वभौमयोगादिः • कन्दर्पकेतुवर्णनम् • कन्यादर्शनवर्णनम् • कुसुमपुरनगरवर्णनम्	1		16+04
			3. भागीरथ्यादिवर्णनम् • वसन्तकालवर्णनम् • राजतनयः चिन्तामणिः • सन्ध्यावर्णनम् • अन्धकारवर्णनम्	1		16+04
			4. मत्तमातङ्गादिवर्णनम् • वियद्वर्णनम् • चन्द्रवर्णनम् • कामवर्णनम् • कामचापवर्णनम्	1		16+04
			उद्देश्यम्- विक्रमादित्यकीर्तिकालिकसामाजिकस्थितेः अवबोधनम्। **परिणामः-** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः- 1. सुबन्धोः गद्यसाहित्यरचनाशैलीपरिज्ञानम्, 2. संस्कृतगद्यकाव्यानामुत्पत्तिविकासपरिज्ञानम्, 3. गद्यकाव्यसौन्दर्यपरिज्ञानम्,गद्येष्वलङ्कारादिदिपरिज्ञानम्, 4. गद्यसाहित्यपरिपाकादिपरिज्ञानम्,रसभावादिपरिज्ञानं च प्राप्स्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः-** सुबन्धुकविविरचिता वासवदत्ता संपूर्णा **सहायकग्रन्थः-**			

178

			1.संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय, शारदा निकेतन, वाराणसी, 2001 2.संस्कृत साहित्य का इतिहास, डा. ए.बी. कीथ, डा. मंगलदेव शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली,1967 3.संस्कृत साहित्य का इतिहास, उमाशंकर ऋषि, चौखम्भा विश्वभारती अकादमी, वाराणसी-2000. **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः-**1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्-** अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।			

राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत
शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट क्रमः	क्रेडिट संख्या	होरा
आचार्य-2 (नाट्यवर्गः)	प्रथमम्	DSCC-29	**धीरनैषधम् (रामावतारशर्मणः)** **समग्रं नलचरितम्**		4	64+16
			1. रामावतारशर्मणः परिचयो नलेन राजहंसस्य मोक्षश्च (प्रथमाङ्कः) • नान्दी • प्रस्तावना • नलेन श्रुतशीलसंप्राप्तस्य दमयन्त्याश्चित्रस्य दर्शनम् • नलस्योपवनविहारः • राजहंसस्य ग्रहणम् • राजहंसस्य मोक्षः	1		16+04
			2. दमयन्ती-नलयोः पूर्वरागः कलेः दमयन्तीप्राप्तये संकल्पश्च (द्वितीय-तृतीयाङ्कौ) • प्रवेशकः • विरहिण्या दमयन्त्याः शाण्डिल्यप्रेषितेन जलेनाभिषेकः • दमयन्त्याः कमलां प्रति स्वप्नवृत्तान्तस्य कथननम् • दमयन्त्या मूर्छा • दमेन दमयन्त्या रक्षाविधिः • भीमस्य विष्णुपूजनाय गमनम् • इन्द्रस्य दमयन्तीं प्रत्युनुरागस्तद्विषादश्च • दमयन्त्याः स्वमित्रे नलेनुरागं ज्ञातवत इन्द्रस्य प्रसादः • गर्भाङ्कः • कलिदुर्विलसितमिति गर्भाङ्केन सूचितो दमयन्तीप्राप्तये कलेः संकल्पः	1		16+04
			3. दमयन्तीस्वयंवरे भागं ग्रहीतुं कुण्डिनपुरं प्रति प्रस्थितस्य नलस्य मध्येपथं लोकपालैः समागमो दमयन्त्या गौरीपूजनं च (चतुर्थ-पञ्चमाङ्कौ) • विष्कम्भकः • तपस्विभिर्यागस्यारम्भः • दमयन्त्या विप्रलम्भावस्थायाः चित्रस्य दर्शनेन नलस्य विरहातिशयः	1		16+04

			• नलस्य समन्त्रकेण बाणेन तपस्विमखे विघ्नविधायिनां रक्षसां वधः • नलस्य पुनर्मदनबाधया मूर्छा • लोकपालानामगमनम् • नलरूपस्य मायाविनोसुरस्य तिरोधानम् • लोकपालेष्वन्यतमस्य वरणाय संदिष्टाया अपि दमयन्त्या नलमेव वरीतुं संकल्पः • दूत्यसमयेनुभूताया दमयन्त्या दशायाः स्मरणेन नलस्य विषादः • दमयन्त्या गौर्याः पूजनं नलपारुष्येण तस्या मूर्छा नलस्पर्शेन चेतनाया अधिगमश्च • स्वयंवरस्योद्घोषणा			
			4. दमयन्त्या मानः, पुष्करेण राज्ये हृते दारकाभ्यां सहितया तया नलस्य पुनर्मेलनं च (षष्ठ-सप्तमाङ्कौ) • नलस्य दमयन्त्या विवाहेन विदूषकस्य मोदकप्रमोदः • नलस्य गृहे स्वं कौमारदशायाश्चित्रं विलोकितवत्या नलस्य नायिकान्तरानुरागमनुमितवत्या दमयन्त्या मानः • नलेन दमयन्त्याः प्रसादनम् • नलस्य राज्ये दाहादय उत्पाताः • गर्भाङ्कः • पुष्करेण द्यूते नलस्य पराजयः • पराजितस्य दमयन्तींपरित्यक्तवता कर्कोटकनाग-दंशविरूपेण नलेन ऋतुपर्णस्य सारथ्यम् • विष्णोः सरस्वत्याश्च प्रसादेन नारदजलाभिषेकविगतवैरूप्यस्य नलस्य दारकाद्वयसहितया दमयन्त्या समागमः पुनः स्वराज्यस्य लाभश्च **उद्देश्यम्-** रामावतारशर्मणः आधुनिकनाटकस्य धीरनैषधस्यावबोधनम्। **परिणामाः-** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः- 1. धीरनैषधकाव्यस्य सामान्यज्ञानं, 2.धीरनैषधकाव्यस्य काव्यात्मत्वज्ञानम्, 3. रसादीनां महत्त्वविज्ञानं च प्राप्स्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः-** रामावतारशर्मणः धीरनैषधम् सम्पूर्णम् **सहायकग्रन्थाः-** 1. नाट्यशास्त्र का इतिहास, डा.पारसनाथ द्विवेदी,चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, वाराणसी-2004 2.संस्कृत नाट्य-मीमांसा, केशव राव मुसलगांवकर, परिमल प्रकाशन, दिल्ली-2003 3.संस्कतनाट्यकोश, डा.रामसागर त्रिपाठी, चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान, दिल्ली-1994 4.आधुनिक संस्कृत काव्य-परम्परा, केशव राव मुसलगांवकर, चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी-	1		16+04

			2004 **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः-**1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्-** अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।			

राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट	क्रेडिट	होरा
आचार्यः-2 (अलंकारवर्गः)	चतुर्थम्	DSCC-30	**उपमालङ्कारसमीक्षा**		4	64+16
			• **अलङ्कारपरम्परा अप्पयदीक्षितश्च** ➢ अलंकारपरम्परायाः विकासः ➢ अप्पयदीक्षितस्य अलंकारपरम्परायां योगदानम् ➢ चित्रमीमांसायाम्- (क) मंगलाचरणम् (ख) काव्यसामान्यलक्षणम् (ग) काव्यभेदनिरूपणम्	1		16+04
			• **उपमाया व्यापकत्वम्, विद्यानाथोक्तमुपमालक्षणखण्डनम्** ➢ उपमायाः सर्वालंकाररूपता ➢ प्राचीनाचार्यैः कृतमुपमालक्षणम् ➢ विद्यानाथोक्तमुपमालक्षणम् ➢ विद्यानाथोपमालक्षणखण्डनम्	1		16+04
			• **स्वोक्तौ चक्रवर्तिसम्मतिप्रदर्शनम्, रुद्रटभोजराजरुय्यकमतालोचनम् च** ➢ स्वोक्तौ चक्रवर्तिसम्मतिप्रदर्शनम् ➢ रुद्रटमतसमीक्षणम् ➢ भोजराजमतसमीक्षणम् ➢ रुय्यकमतसमीक्षणम्	1		16+04
			• **अप्पयदीक्षितमम्मटयोरुपमालक्षणम्, उपमादोषाश्च** ➢ अप्पयदीक्षितोक्तमुपमालक्षणम्, तद्भेदाश्च ➢ काव्यप्रकाशकृतभेदनिरूपणम् ➢ उपमायाः त्रैविध्यम् ➢ उपमादोषनिरूपणं तदपवादप्रदर्शनञ्च	1		16+04
			उद्देश्यम्- उपमालंकारसमीक्षणसामर्थ्यमुत्पादनम्। **परिणामः**- अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः- उपमालंकारसमीक्षणे समर्थाः भविष्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः** – अप्पयदीक्षितस्य चित्रमीमांसा (आदितः उपमालंकारप्रकरणं यावत्) **सहायकग्रन्थः**- भारतीय साहित्यशात्र कोश, डा.राजवंश सहाय, बिहार हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, पटना, 2013 **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः**-1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्**- अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्,			

			3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।			

राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्द्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट क्रमः	क्रेडिट संख्या	होरा
आचार्य-2 **(काव्यवर्गः)**	चतुर्थम्	DSCC 30	**गीतिकाव्यपरम्परा**		4	64+16
			1. गीतिकाव्यपरम्परायाः उद्गमः विकासश्च • भक्तिपरम्परा • भक्तिपरकसाहित्यम् • गङ्गानद्याः भौगोलिकं महत्त्वम् • पण्डितराजः तद्रचिता गङ्गालहरी च	1		16+04
			2. अमङ्गलनाशिनी गङ्गा १- १३ • गङ्गा सुधासौन्दर्यरूपिणी अविद्यानाशिनी सन्तापहारिणी च • गङ्गा शरणागतरक्षिका, गङ्गाजलस्य महत्त्वम्, गङ्गाया अनुग्रहः • गङ्गायाः नामजपस्य महिमा, भवदुःखहारिणी गङ्गा • जननमरणदुःखहारिणी गङ्गा, विष्णुपदप्राप्तिः गङ्गाधरः शिवः, अनवरतं पापं हरन्ती गङ्गा	1		16+04
			3. अपारमहिमान्विता गङ्गा १४-२६ • गङ्गा शिवस्य जटालङ्कृता, पापिनाम् उद्धर्त्री, गङ्गाया अनिर्वचनीयः महिमा • गङ्गायाः तीर्थान्तराद् वैशिष्ट्यम्, विशिष्टं वपुः, कृपायै प्रार्थना • भवपाशमोचनाय प्रार्थना, पतिततारिणी गङ्गा, अनुपमा गङ्गा • कामानां सवित्री अनाथरक्षिका च गङ्गा, कथायां गङ्गायाः सान्निध्यम्	1		16+04
			4. गङ्गायां प्रार्थना २७-५३ • तापहरणाय प्रार्थना, भयनिवारणाय प्रार्थना • दोषनिवारणाय प्रार्थना, मुक्तिदात्री गङ्गा • गङ्गानुग्रहस्य अनुग्रहः, संसारनिवृत्तिः • जगन्नाथस्य समुद्धरणाय प्रार्थना, ताण्डवं नः पुनातु इति प्रार्थना	1		16+04
			उद्देश्यम्- गङ्गायाः माहात्म्यस्य अवबोधनम्। **परिणाम-:** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः- 1.गीतिकाव्यपरंपरां ज्ञास्यन्ति।			

			2. पापनाशिन्याः गङ्गायाः माहात्म्यं ज्ञास्यन्ति। 3. भक्तिकाव्यसम्प्रदायं च ज्ञास्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः-** पण्डितराजजगन्नाथस्य गङ्गालहरी सम्पूर्णा **सहायकग्रन्थः-1.** संस्कृत साहित्य का इतिहास, आचार्य बलदेव उपाध्याय, शारदा निकेतन, वाराणसी, 2001 2.संस्कृत साहित्य का इतिहास, डा. ए.बी. कीथ, डा. मंगलदेव शास्त्री, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली,1967 3.संस्कृत साहित्य का इतिहास ,चौखम्भा भारती अकादमी उमाशंकर , वाराणसी- 2000. **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः-**1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्-** अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।			

राष्ट्रीय शिक्षा नीति के अनुसार विकल्प आधारित क्रेडिट प्रणाली (CBCS) के अन्तर्गत शास्त्री+आचार्य (पञ्चवर्षीय) पाठ्यक्रम के लिए निर्मित पाठ्यक्रम की रूप रेखा

कक्षा	सत्रार्धम्	पत्रकूटाङ्कः	पाठ्यक्रमस्य विवरणम्	क्रेडिट	क्रेडिट	होरा
आचार्यः-2 (नाट्यवर्गः)	चतुर्थम्	DSCC-30	**जीमूतवाहनस्य परोपकारभावः**		4	64+16
			• **नाट्यसाहित्यपरम्परा** ➢ नाट्यपरम्पराया उत्पत्तिः विकासश्च ➢ नाट्यपरम्परायां श्रीहर्षस्य स्थानम् ➢ नागानन्दनाटकोपरि पूर्वनाट्यपरम्परायाः प्रभावः ➢ जीमूतवाहनस्य पितृभक्तिः (ध्यानं व्याजमुपेत्य-------इति निष्क्रान्तौ) इति आमुखम्) ➢ मलयपर्वतसौन्दर्यम् (ततः प्रविशति नायको विदूषकश्च--------------- ततः प्रविशति भूमावुपविष्टा वीणां वादयन्तीं मलयवती च)	1		16+04
			• **मलयवतीजीमूतवाहनयोः परस्परानुरागः** ➢ प्रथमदर्शनम् (नायिका-(गायति)- उत्फुल्लकमलकेसरपरागगौरद्युते------- निष्क्रान्ताः सर्वे) इति प्रथमोऽङ्कः) ➢ मलयवत्याः चन्दनलतागृहप्रवेशः (ततः प्रविशति चेटी------ उभे उपविशतः) ➢ मलयवत्याः चेट्या सह संलापः, जीमूतवाहनस्य तत्रागमनं च (नायिका (निःश्वस्य आत्मगतम्)----- ततः प्रविशति मित्रावसुः) ➢ मलयवतीजीमूतवाहनयोः परिणयः (मित्रावसुः- आज्ञापितोऽस्मि------ भवति पुण्यवताम्) इति निष्क्रान्ताः सर्वे) इति द्वितीयोऽङ्कः)	1		16+04
			• **जीमूतवाहनस्य शंखचूडेन सह मेलनम्** ➢ विटचेटविदूषकचेटीनां संवादः (ततः प्रविशति मत्तो विचित्रविह्वलवेषश्च --------- तद् यावत् पार्श्ववर्ती भवामि) ➢ मलयवतीजीमूतवाहनयोः संवादः, मित्रावसोः आगमनं च (ततः प्रविशति गृहीतवरनेपथ्यो -------नायिका चेट्या सह निष्क्रान्ता) ➢ मित्रावसुजीमूतवाहनयोः संवादः (ततः प्रविशति मित्रावसुः) अनिहत्य तं------- कुतो वाऽस्या भयमिति	1		16+04

187

			स्फुटीकरिष्ये।(परिक्रामति, चतुर्थोऽङ्कः) ➢ शंखचूडस्य प्राणरक्षायै जीमूतवाहनेन कृता प्रतिज्ञा (ततः प्रविशति रुदत्या वृद्धयाऽनुगम्यः शंखचूडः------स्वाम्यादेशमनुतिष्ठामि(उभौ निष्क्रान्तौ) ➢ जीमूतवाहनस्य गरुडाय स्वशरीरसमर्पणम् (नायकः- कष्टम् न सम्पन्नमभिलषितम्-------------- यथेष्टमाहारयामि(इति निष्क्रान्ताःसर्वे, इति चतुर्थोऽङ्कः) • **जीमूतवाहनाय गौरीप्रसादात्पुनर्जीवनम्** ➢ जीमूतवाहनस्य परिजनानां मनोदशा, शंखचूडस्य जीमूतवाहनविषयकं वृतान्तकथनम् च (ततः प्रविशति प्रतिहारः) प्रतिहारः- स्वगृहोद्यानगतेऽपि------- शृङ्गाग्रे मलयस्य पन्नगरिपुर्दूरादसौ दृश्यते, 5/14) ➢ गरुडस्य पश्चातापः (ततः प्रविशत्यासनस्थः पुरःपतितनायको गरुडः) गरुडः- (आत्मगतम्)-जन्मनः प्रभृति------------कीर्तिमेतां तवैव 5/28) ➢ गौर्या जीमूतवाहनाय जीवनप्रदानम् (नायकः- साधु महासत्त्व साधु,अनुमोदामहे---------सखी भवतु लोकः5/41 (इति निष्क्रान्ताः सर्वे) इति पंचमोऽङ्कः) **उद्देश्यम्**- दयाभावोत्पादनम्। **परिणामः-** अस्य पाठ्यक्रमस्य अध्ययनात् अनन्तरं छात्राः- दयाभावेन जीवान् द्रक्ष्यन्ति। **पाठ्यग्रन्थः –** श्रीहर्षप्रणीतम् नागानन्दनाटकम् **सहायकग्रन्थः-** संस्कृत साहित्य का इतिहास, उमाशंकर शर्मा, चौखम्बा भारती अकादमी, वाराणसी, 2017 **परीक्षामूल्याङ्कनपद्धतिः**-1. वैकल्पिकप्रश्नोत्तराणि, 2. एकेन वाक्येन उत्तरलेखनम् 3. लघूत्तरीयप्रश्नाः, 4. दीर्घोत्तरप्रश्नाः। **आन्तरिकमूल्याङ्कनम्-** अधोलिखितेषु कानिचित् चत्वारि आश्रित्य मूल्याङ्कनं विधेयम्- 1.कार्यशालासु भागग्रहणम्, 2.प्रदत्तकार्यलेखनम्, 3.पाठ्यविषयाधारेण विडियोनिर्माणम्, 4.लघुनाटकाभिनयः, 5. शास्त्रसंजीवनीकार्यक्रमे भागग्रहणम्, 6.वाग्वर्धिनीसभायाम् अधीतिविषयप्रस्तुतिः।	1		16+04